

SAS: UNDERCOVER BIJ DE NAZI'S

Damien Lewis bij Boekerij:

Agent Josephine

SAS: nazi-jagers

SAS: ontsnappen aan de nazi's

SAS: undercover bij de nazi's

Damien Lewis

SAS: undercover bij de nazi's

De geheime patrouille die tijdens de Tweede
Wereldoorlog infiltreerde bij de nazi's

Vertaald door Marcel Misset

ISBN 978-90-492-1186-8

ISBN 978-94-023-2965-0 (e-book)

ISBN 978-90-492-1303-9 (audio)

NUR 680

Oorspronkelijke titel: *SAS: Ghost Patrol*

Vertaling: Marcel Misset

Omslagontwerp: Blacksheep Design, bewerkt door

Pinta Grafische Producties

Omslagbeeld: © Imperial War Museum

Zetwerk: Mat-Zet bv

Kaarten: © Bill Donohoe

© 2017 Damien Lewis

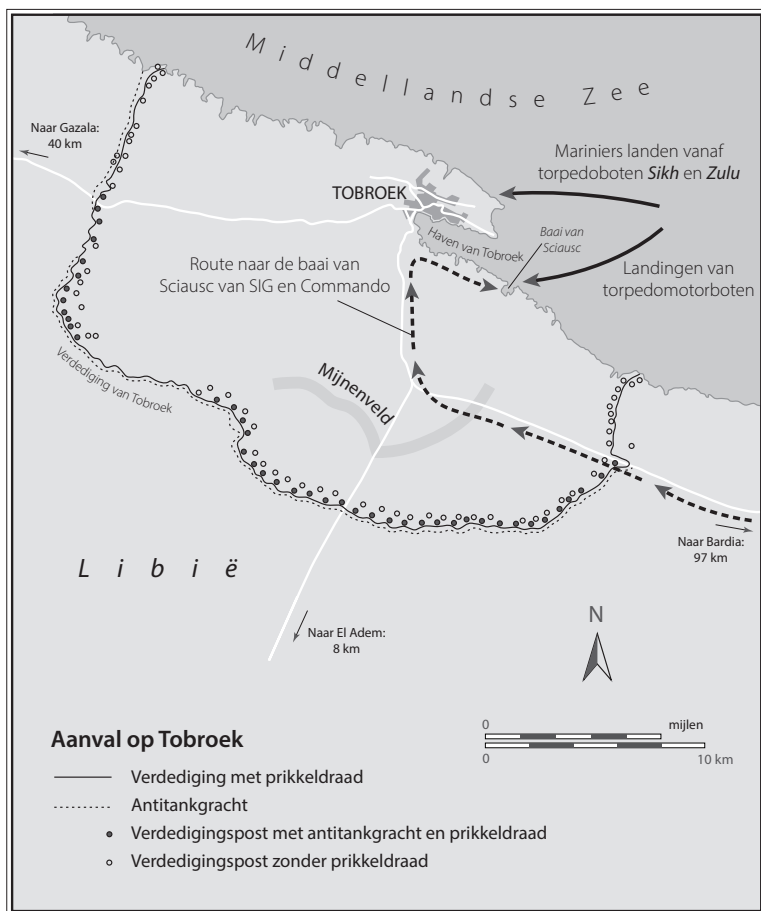
© 2026 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

De uitgever heeft ernaar gestreefd alle rechten van derden te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen contact opnemen met Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.

Voor allen die deelnamen aan de aanval op Tobroek
en nooit terugkwamen.

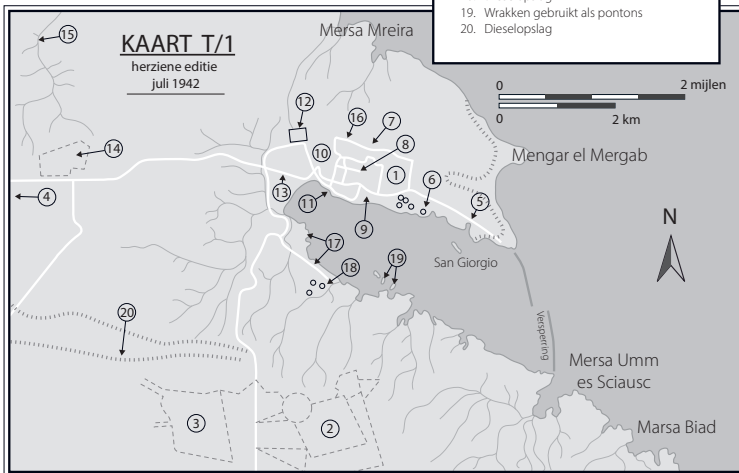

Tobroek

32° 05' NB 23° 59' OL

1. L/G. Nr.1 (Voorm. publieke luchthaven)
2. L/G. Nr.2 (El Gubbi)
3. L/G. Nr.3 (satelliet van El Gubbi)
4. L/G. Nr.4 Crum El Chel
5. Steiger met drijvende versperring en opslag van torpedo's
6. Brandstofinstallatie voor vliegtuigen
7. Watertanks van Dandullo (vernietigd)
8. Militaire werkplaatsen en watertanks
9. Watertanks van San Marco
10. Elektriciteitsstation
11. Belangrijkste pier
12. Hospitaal
13. Dieselopslag
14. Vuilnisbelt van voedsel
15. Pompstations van Wadi Auda
16. M.T. reparatiewerkplaatsen
17. Waterzuivering Nrs.1 & 2
18. Dieselopslag
19. Wrakken gebruikt als pontons
20. Dieselopslag

Kopie van de geheime kaart uitgegeven aan de aanvallers van Tobroek

Noot van de auteur

De titel van dit boek, *SAS: undercover bij de nazi's*, heb ik gekozen omdat velen die dienden bij de Special Interrogation Group (SIG) – de eenheid waaraan dit boek voor het grootste deel is gewijd – waarschijnlijk ook onder de SAS vielen. Onder hen waren Maurice Tiefenbrunner, die naar eigen zeggen in juli 1941 toetrad tot de SAS, luitenant David Russell, tweede in rang bij de SIG, en kapitein Herbert Cecil Buck, de oprichter van de SIG.

De SIG was nauw betrokken bij de operaties die de SAS in de woestijn uitvoerde, en tijdens de missies waarover in dit boek wordt verteld viel de eenheid formeel onder de SAS (dat toen L Detachment werd genoemd). Eerder lijkt de SIG vaak te zijn ingezet bij geheime SAS-patrouilles in door de Duitsers bezet gebied. Dat lijkt zelfs de belangrijkste functie van die eenheid te zijn geweest.

De SIG was voor een belangrijk deel een initiatief van Special Operations Executive (SOE) en de nauwe banden met de SAS en de SOE zijn goed gedocumenteerd. Nadat de SIG werd

opgeheven, kwam het handjevol overlevenden weer in dienst bij de SAS, waar ze actief bleven tot het einde van de oorlog. Over een eenheid als de SIG, die top secret was en waarvan het bestaan altijd werd ontkend, valt nooit iets met volledige zekerheid te zeggen, al was het maar omdat veel officiële documenten over de SIG zijn vernietigd.

Helaas zijn er weinig tot geen overlevenden van de operaties in de Tweede Wereldoorlog die hier worden beschreven. Tijdens de periode waarin ik onderzoek deed en dit boek schreef, heb ik geprobeerd zoveel mogelijk van hen te achterhalen of contact op te nemen met nog levende familieleden. Als er nog meer getuigen van deze verhalen in leven zijn die zich bekend willen maken, neem dan contact met mij op, dan zal ik proberen jullie getuigenissen van de operaties op te nemen in een volgende druk. De tijd die geallieerde troepen, mannen en vrouwen, doorbrachten bij de geheime diensten was traumatisch en wordt vaak omhuld door sluiers van stilzwijgen. Veel van de betrokkenen namen hun verhalen mee in het graf. Herinneringen lopen uiteen, die aan acties achter vijandelijke linies kennelijk nog meer. De geschreven verslagen waarover we beschikken wijken in details en qua tijdlijn van elkaar af, locaties en chronologie lijken elkaar soms tegen te spreken. Toch heb ik geprobeerd een zo duidelijk mogelijk beeld te schetsen van de plekken, de tijdschaal en de volgorde waarin de hiernavolgende verhalen zich voltrokken.

Als verschillende verslagen van een missie elkaar leken uit te sluiten, gebruikte ik als methodologisch uitgangspunt het 'meest waarschijnlijke scenario'. Als ik twee of meer getuigenissen of verslagen vond over dezelfde plaats of gebeurtenis, koos ik die als de meest waarschijnlijke versie. Waar nodig, reconstrueerde ik af en toe gesprekken om het verhaal vloeiend te houden.

In eerdere journalistieke verslagen en publicaties over de SIG werden pseudoniemen gebruikt om de identiteit van de leden te beschermen. In de loop der tijd doken de werkelijke namen van de betrokkenen op, en ik heb besloten die hier te gebruiken. De enige uitzondering is de Duitse krijgsgevangene en SIG-trainer Bruckner, wiens werkelijke naam waarschijnlijk Brockmann was. Omdat Bruckner de officiële schuilnaam was die de Britse Geheime Dienst hem gaf tijdens zijn werkzaamheden voor de SIG, heb ik die naam aangehouden in dit boek.

Ondanks dit alles zijn fouten in deze tekst geheel mijn verantwoordelijkheid en die zou ik in volgende drukken graag willen herstellen. Ook heb ik zoveel mogelijk geprobeerd de eigenaren van het copyright van de foto's, tekeningen en andere beelden die in dit boek worden gebruikt te achterhalen, maar dat bleek niet altijd eenvoudig. Nogmaals: ook daarin hoop ik fouten in volgende drukken te verbeteren.

Het zijn niet alleen de ‘struikrovertactieken’ die ons aanspreken, maar ook het feit dat deze mannen hun tocht door zulk gevaarlijk gebied sowieso wisten te volbrengen. Hoe achteloos en vanzelfsprekend deze dappere mannen hun taken ook uitvoerden, het vergde een heldenmoed die tot onze verbeelding spreekt in deze tijd waarin oorlogsvoering nog slechts iets wreeds en afschuwelijks is.

Uit een krantenknipsel van 14 maart 1941, bron onbekend

Voorwoord

Heel wat jaren geleden reisde ik door de Sahara, een keer van het noorden naar het zuiden, een keer andersom. Ik maakte gebruik van een redelijk modern voertuig en navigatietechnologie, goede kaarten en (meestal) voldoende water- en voedselvoorraden. Ik reisde met een paar goede vrienden, we beschikten over goede reisgidsen en werden vaak begeleid door lokale gidsen. We reisden door Marokko, Algerije, Niger, Nigeria, Tunesië, Libië en nog een paar Afrikaanse landen. We deden dat in een periode van relatieve vrede, de woestijn werd niet verscheurd door oorlogen, de mensen werden er niet van hot naar her gejaagd en vanuit de lucht in de gaten gehouden door vijandelijke gevechtsvliegtuigen. Toch was het ook toen een uitdagende en soms zelfs bloedstollende onderneming.

Misschien dat het verhaal van de aanval op vliegbasis Barce door geallieerde *special forces* in het door de asmogendheden bezette Libië in de herfst van 1942 mij daarom altijd heeft gefascineerd. De aanval op Barce was een spectaculaire

missie die haar gelijke niet kent en wordt algemeen erkend als een van de succesvolste vernietigingsoperaties die ooit zijn uitgevoerd. De aanvallers moesten ruim drieduizend kilometer afleggen door een van de meest onbarmhartige en vijandige landschappen ter wereld, dwars door de zandduinen en de extreme hitte van de Sahara. De aanval op Barce, die de codenaam Operatie Caravan droeg, blijft een van de langste, zo niet dé langste missie in de geschiedenis van de special forces, een waar epos van op het nippertje overleven in de woestijn.

Toen ik de operatie nader begon te bestuderen, vroeg ik mijn briljante researcher Simon Fowler om eens een blik te werpen in de UK National Archives, op zoek naar dagelijkse rapportages en andere officiële documenten over Operatie Caravan. Gelukkig was er nog een redelijke hoeveelheid documenten bewaard gebleven. Toen ik de stapel doorbladerde, begon er een uitzonderlijke en verstopte geschiedenis uit op te doemen, een verborgen laag onder het verslag van de aanval op Barce zelf.

Operatie Caravan maakte deel uit van een grotere waai-er van operaties van de special forces, die allemaal tegelijk plaatsvonden in de nacht van 13 september 1942, met wisselend succes. Een heel scala aan elite-eenheden werd ingezet in het grootste deel van het Noord-Afrikaans gebied dat door de asmogendheden werd gecontroleerd. De belangrijkste missie, het absolute *raison d'être* van die gewaagde overvallen, was de aanval op Tobroek. Om die adembenemende missie te doen slagen, was een bijzondere eenheid opgericht die uiterst geheim was.

De eenheid, nauwelijks een peloton in omvang, droeg tijdens de oorlog verschillende namen, maar werd meestal aangeduid als de Special Interrogation Group of de sig. De

rol van de SIG komt zijdelings ter sprake in sommige rapporten in de National Archives. Die documenten onthullen dat de eenheid – deels vallend onder de Special Operations Executive, deels onder de SAS – speciaal werd opgericht om een van de meest misleidende operaties van de hele oorlog uit te voeren.

Het peloton strijdkrachten van de SIG bestond in zijn geheel uit manschappen die vloeiend Duits spraken en die met één enkel doel werden gerekruteerd: zich voor te doen als een eenheid van Duitse soldaten, met als doel om onze elitetroepen in de gelegenheid te stellen door te dringen achter vijandelijke linies. De SIG's, meesters in misleiding, vermomming en bluff, zouden de geallieerde elitetroepen naar hun doelen leiden.

Ze zouden daarbij elke oorlogsregel breken.

In de nacht van 13 september 1942 waren zij het Trojaanse paard dat de geallieerde special forces door een reeks van ondoordringbare verdedigingslinies zou voeren die waren opgetrokken rond het bastion dat generaal Rommel had gecreëerd rond Tobroek. De overval op Barce en de andere aanvallen in die nacht waren afleidingsmanoeuvres om het werkelijke doel voor de vijand te verbergen: de aanval op het bastion die de sleutel vormde tot de overwinning in de woestijn.

Het verhaal over de aanvallen op Barce is daarmee onverbrekkelijk verbonden met dat van de SIG en de missie om Tobroek te vernietigen.

De heldendaden die tijdens operaties in die nacht plaatsvonden, zijn bijna onvoorstelbaar en kennen hun gelijke niet. De rekruten van de SIG en de elitetroepen in hun kielzog wisten dat ze vrijwel zeker een wisse dood tegemoet gingen, maar aarzelden niet. Ze gingen allemaal vrijwillig.

Elk boek heeft een ontstaansgeschiedenis, een weg die leidt naar het moment waarop de auteur begint met schrijven. Het doorbladeren van die documenten in de National Archives bleek een van de meest verrassende, meeslepende, om niet te zeggen vormende reizen te zijn die ik ooit maakte. Het voerde me terug naar de Sahara, een plek die ik uit de eerste hand had leren kennen, liefhebben, vrezen en bewonderen; het voerde me langs stapels muffe rapporten uit de Tweede Wereldoorlog, waarvan sommige voor het eerst openbaar werden gemaakt na vele verzoeken bij de National Archives met een beroep op de 'Wet Open Overheid' (woo).

Het bracht me op het spoor van oorlogsdagboeken van enkele betrokkenen bij het drama waaraan dit boek is gewijd. Veel van hun herinneringen werden pas jaren na de oorlog aan het papier toevertrouwd en bleven grotendeels ongepubliceerd of werden in de loop der jaren vergeten. En het bracht me in contact met de laatste overlevenden van die legendarische tijd. Ik ben dankbaar dat ik die paar mensen nog heb mogen ontmoeten.

Toch ben ik ervan overtuigd dat er meer valt te onthullen over die bijzondere acties op 13 september 1942, over de betrokken eenheden en de onvoorstelbaar moedige manschappen die er dienden. Het waren excentriekelingen, buitenbeentjes, vrije geesten, die mij met diepe bewondering en respect vervullen. Ik zie uit naar onthullingen die misschien zullen voortvloeien uit de publicatie van dit boek.

Maar laat me je eerst meenemen naar een uitgedroogde en uitgeputte soldaat die in zijn eentje door die barre, door oorlog verscheurde woestijn wankelt, in het vroege voorjaar van 1942.

1

De hitte steeg op in golven onder de oogverblindende zon. Een eenzame gestalte wankelde door de met rotsen bezaaide woestijn. Het leek uitgesloten dat hier iets kon overleven, maar op de een of andere manier was het deze man gelukt, al konden de soldaten die hem door de vizieren van hun geweren in de gaten hielden zien dat hij duidelijk op zijn laatste benen liep.

De zon was nog maar net opgegaan op 21 februari 1942, maar de lucht was al zwaar van de hitte. De oorlog in Noord-Afrika verliep niet naar wens voor de geallieerden. Ze hadden nederlaag op nederlaag geleden tegen Erwin Rommel, de commandant van het Afrikakorps, en koesterden een diep ontzag, zo niet een diepe angst voor zijn troepen.

In de voorbije maanden hadden Rommel en zijn Afrikakorps een bijna mythische status verworven. Ze leken onoverwinnelijk met hun bliksemsnelle aanvallen op Britse en andere geallieerde troepen, die leidden tot overhaaste terugtrekkingen door het genadeloze woestijnlandschap.

Na weken van verbitterde gevechten had Rommel onder de geallieerden de bijnaam ‘de Woestijnvos’ gekregen. Geslepen, snel, intelligent – wat zou zijn volgende list zijn? Het maakte het alleen maar nog verontrustender dat een geheimzinnige, kennelijk afgedwaalde soldaat van het Afrikakorps op de geallieerde linies afstropelde.

Wat was hij van plan, vroegen de soldaten die hem in de gaten hielden zich af. Was dit weer een nieuwe streek van Rommel, bedoeld om de leiding van de Britse fronttroepen te misleiden? Of ging het om iets onschuldigers, een vijandelijke soldaat, achtergebleven in de woestijn, uitgedroogd, uitgeput en hopeloos verdwaald? Of was het een deserteur die belangwekkende informatie over de vijand kon verschaffen?

Het eerste teken van de naderende soldaat was een stofpluimpje aan de horizon ten westen van de Britse linie. Een voertuig reed over de snelweg langs de kust die in het oosten naar het geallieerde bastion Tobroek voerde. Plotseling was de stofpluim verdwenen. Uiteindelijk verscheen er een graatmagere gestalte, als een luchtspiegeling uit de ochtendmist, sloffend langs de verlaten weg die tussen met rotsen bezaaide heuvels door het niemandsland kronkelde.

Tergend langzaam kwam de gestalte naderbij. Een groepje Engelse soldaten kwam tevoorschijn en stormde voorwaarts, hun wapens in de aanslag. De vijandelijke soldaat droeg een officiersuniform, wat misschien een goed teken was. Misschien had hij werkelijk een barre tocht dwars door de linies doorstaan, met belangrijke inlichtingen die hij aan geallieerde commandanten wilde overbrengen, al had niemand enig idee waarom.

Onder bewaking werd de vreemdeling naar de controlepost op de weg begeleid. Hij werd in de schaduw gezet en kreeg wat water, wat hem weer een beetje bij zijn posities

bracht. Terwijl hij langzaam weer opkrabbelde, werden verschillende zaken duidelijk. Ten eerste was de officier van het Afrikakorps onwaarschijnlijk jong in de ogen van de Britse soldaten, die zelf rond de twintig waren. Ten tweede maakte hij een sjieke, bijna arrogante indruk, met zijn golvende, zwarte haar en zijn duistere, bijna onverschillige oogopslag. Hij leek niet erg onder de indruk van zijn arrestatie. Ten derde, toen hij zijn mond opendeed, bleek hij vloeiend Engels te spreken, geaffecteerd upper class Engels zelfs. Wie hij ook mocht zijn, hij leek eerder op een student aan Oxford of een omroeper van de BBC dan op een officier van het Afrikakorps.

Toen hij voldoende op krachten was gekomen om zijn – ronduit ongelooflijke – avontuur te vertellen, werden soldaten op pad gestuurd om het voertuig op te halen waarin hij was gekomen. Als hij de waarheid sprak, zaten daar negen reisgenoten van hem in die zijn buitengewone verhaal konden bevestigen. De man zelf werd in een jeep gezet en afgevoerd naar het vooruitgeschoven hoofdkwartier van de geallieerde troepen in Tobroek. Als zijn verhalen konden worden bevestigd, zou de gevangene een schat aan waardevolle inlichtingen opleveren. In Tobroek herhaalde de gevangene zijn boeiende verhaal. Hij kreeg een stevige borrel om te herstellen van zijn reis en hem voor te bereiden op de lange tocht naar het hoofdkwartier van de geallieerden in het Midden-Oosten in Caïro. Daarvandaan werd de hele Noord-Afrikaanse campagne geleid. Het leek erop dat hij niet alleen belangwekkende informatie kwam delen met de geallieerde legertop, maar ook een plan had ontwikkeld dat voortkwam uit zijn unieke achtergrond, zijn ontwikkeling, zijn scherpzinnigheid en zijn ervaringen van de afgelopen dagen, waarin hij het er op het nippertje heelhuids had afgebracht.

Tijdens de ruim achthonderd kilometer lange tocht oostwaarts langs de Middellandse Zee filosofeerde de krijgsgevangene over het unieke karakter van de oorlog die in Noord-Afrika woedde en hoe die hem op zijn grootse plan had gebracht. In zijn ogen was geen enkele oorlog met deze te vergelijken.

Egypte, Libië en Tunesië – het gebied waarover de geallieerden en de asmogendheden oorlog voerden – vormden geografisch een eenheid: uitgestrekte woestijnbassins, uitgedroogde bergketens met slechts een smalle strook vruchtbaar land langs de Middellandse Zee, waar havens, steden, dorpen en de landbouw zich concentreerden. Meer dan negentig procent van het land bestond uit woestijn of halfwoestijn en was nauwelijks begaanbaar, zodat de gevechten zich grotendeels daar en rond de enige begaanbare snelweg afspeelden. Landinwaarts lag de Sahara, een uitgestrekte wildernis zo groot als India, bestaande uit zandvlakten (*serir*), plateaus van hard gesteente (*hammada*), uitgesleten, opgedroogde rivierbeddingen (*wadis*), verraderlijke zoutmeren (*shott*) en gigantische, uitgestrekte zandduinen (*erg*).

Diep in de woestijn viel geen regen, temperaturen konden er oplopen tot 55 graden Celsius in de schaduw. Geen van de legers, geallieerd of behorend tot de asmogendheden, drong ver door in de blakerende zandvlakten ten zuiden van de kust. Het was er woest, het wemelde er van de vliegen, er heersten exotische ziekten en het behoorde tot het meest ongeschikte landschap voor menselijke bewoning op aarde.

Maar de ‘krijgsgevangene’ kende één of twee groepjes soldaten die verkenningstochten uitvoerden in dat gebied. Ze doorkruisten het gebied om plotseling uit het niets op te duiken en eenheden van de asmogendheden te overrompe-

len, waarna ze weer spoorloos verdwenen in de wildernis. Hij had zelfs een gewaagd plan bedacht om die woestijnstrijders te steunen. Aangekomen op het hoofdkwartier in Caïro lichtte hij zijn plan gedetailleerd toe. Naar eigen zeggen was hij geen officier van het Afrikakorps. Integendeel: hij was kapitein Herbert Cecil Buck van het Vijfde Bataljon van het Eerste Punjab-regiment, een gevreesde infanterie-eenheid bestaande uit Indiase troepen, geleid door Britse officieren, die hadden deelgenomen aan de zwaarste gevechten tegen de legers van Erwin Rommel.

Kapitein Buck kwam uit Camberly, in het lommerrijke Surrey. Hij was de enige zoon van luitenant-kolonel Cecil Buck en had een groot deel van zijn jeugd in India doorgebracht, waar zijn vader was gestationeerd, voor hij in Oxford politieke wetenschappen, filosofie en economie ging studeren. Vlak voor het uitbreken van de oorlog had hij zich aangesloten bij het Britse leger en werd in een Indiaas regiment geplaatst, waar zijn commandant niet erg onder de indruk bleek van de militaire capaciteiten van zijn 22-jarige rekrut. ‘Heeft geen militaire kwaliteiten getoond en kan nauwelijks worden beschouwd als een mogelijke cavalerieofficier,’ klaagde hij zich over de jonge Buck. ‘Een matige fysieke gesteldheid, eerder een denker dan een doener.’

Als we het verhaal van kapitein Buck mogen geloven, had hij zojuist bewezen dat zijn vroegere commandant zich deernlijk had vergist.

Op 1 februari – twintig dagen eerder – had Buck de B- en D-compagnieën van de Eerste Punjabi's geleid, die zich hadden ingegraven bij de snelweg ter hoogte van Derna, een nederzetting aan de kust, ten westen van Tobroek. Buck had ook artillerietroepen bij zich, die beschikten over 25-ponder houwitsers en antitankwapens. Hij was een talenwonder en

sprak verschillende Indiase talen, en was zeer geliefd bij zijn soldaten.

Buck gaf orders om 24 uur stand te houden tegen Rommels troepen om de hoofdmacht van de Vierde Indiase Divisie tijd te geven zich terug te trekken en nieuwe verdedigende stellingen te betrekken. Hoewel er zware verliezen werden geleden toen Rommel de ene na de andere golf tanks en gemotoriseerde infanterietroepen op hen afstuurde, hielden de Eerste Punjabi's stand.

Tegen zonsondergang op 2 februari zagen Buck en zijn manschappen plotseling een colonne Engelse pantservoertuigen naderen. Vanwege de bliksemaanvallen waaraan Rommel de voorkeur gaf, die vaak leidden tot de overhaaste aftocht van geallieerde troepen, veronderstelde Buck dat het ging om een vluchtende Britse eenheid. De radiocommunicatie viel vaak uit en in de verwarring die meestal heerste op de slagvelden wekte het geen verbazing dat er geen alarm was geslagen.

Door de invallende schemering realiseerden Buck en zijn manschappen zich te laat dat ze zich hadden vergist. De uniformen van de soldaten in de – veroverde – Britse voertuigen waren die van troepen van het Afrikakorps. Er volgde een verbitterde strijd van een kwartier, maar er was geen houden aan. Slechts één peloton van Bucks B-compagnie wist te ontkomen; de rest werd gevangengenomen, raakte gewond of werd gedood.

Buck raakte zelf gewond tijdens de gevechten en werd gevangengenomen, maar besepte al snel dat wat voor de een gold, ook voor de ander moest gelden. Als de Duitsers zich konden voordoen als Britse troepen om zich door de geallieerde linies te bluffen, kon hij dan niet hetzelfde doen in een poging te ontsnappen? In de 72 uren die volgden hield